

Верховний
Суд

ОГЛЯД судової практики Верховного Суду щодо доказів і доказування в господарському та цивільному судочинстві

Рішення, внесені до ЄДРСР
(2018 рік – вересень 2026 року)

Supreme LAB

База правових позицій

ЗМІСТ

Вступ.....	8
I. Загальні положення про докази та доказування	9
Що є доказами в господарському та цивільному процесах?	9
Що входить до предмета доказування у господарській справі?	9
Що входить до предмета доказування у цивільній справі?	9
Які обставини не підлягають доказуванню в господарському судочинстві?	9
Які обставини не підлягають доказуванню в цивільному судочинстві?	10
У чому полягає сутність принципу преюдиційності та яке його значення для доказування в господарському процесі?	10
У чому полягає сутність принципу преюдиційності та яке його значення для доказування у цивільному процесі?	11
У чому полягає зміст належності та допустимості доказів у господарському судочинстві?	11
У чому полягає зміст належності та допустимості доказів у цивільному судочинстві?	12
Що таке достовірність та вірогідність доказів у господарському процесі?	12
У чому полягає стандарт доказування «вірогідність доказів»?	13
Які критерії оцінки доказів застосовує суд?	13
Як розподіляється тягар доказування між сторонами спору в господарському процесі?	14
Які обов'язки має сторона, заперечуючи проти доводів та доказів іншої сторони?	14
Як розподіляється обов'язок доказування між сторонами цивільного спору?	14
Що слід розуміти під недопустимими доказами та хто повинен довести їх недопустимість?	15
Чи має будь-який доказ наперед встановлену силу?	15
Чи мають подаватися докази про надсилання іншій стороні документів на підтвердження розміру судових витрат у строки, встановлені частиною восьмою статті 129 ГПК України?	16
Які наслідки неподання позивачем доказів або ухилення від відповідей на запитання іншого учасника справи?	16
Чи може суд збирати докази з власної ініціативи?	17

Чи може суд з власної ініціативи збирати докази у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення?	17
Які межі дослідження доказів судом касаційної інстанції?	17
Чи може суд визнати доведеними обставини лише на підставі припущень?	18
Чи може доказування в цивільному процесі ґрунтуватися на припущеннях?	18
Чи можуть бути прийняті судом апеляційної інстанції докази, які не існували на момент ухвалення рішення судом першої інстанції?	18
Чи допускає ЦПК України прийняття судом апеляційної інстанції доказів, які виникли після ухвалення рішення судом першої інстанції?	19
II. Письмові докази	19
Що є письмовими доказами?	19
Чи можна подати до суду копію письмового доказу?	20
Чи може суд витребувати оригінал письмового доказу?	20
Які наслідки неподання оригіналу письмового доказу?	21
Чи може вимога про подання перекладу документів, викладених іноземною мовою та долучених до матеріалів справи, бути розцінена як надмірний формалізм?	22
Чи може суд визнати належним та допустимим доказом договір, викладений російською мовою, без нотаріально засвідченого перекладу?	22
Чи поширюється вимога щодо складання документів українською мовою на договори, подані до суду як письмові докази?	23
Чи можуть первинні бухгалтерські документи підтверджувати реальність господарської операції?	23
Чи можуть матеріали досудового розслідування, використані без письмового дозволу слідчого або прокурора, бути допустимими доказами у господарському процесі?	23
III. Електронні докази	24
Що є електронними доказами?	24
За яких умов електронне листування може бути належним і допустимим доказом?	24
Чи вважається паперова роздруковка електронного доказу письмовим доказом і за яких умов господарський суд має право її не врахувати?	25
Чи може електронне листування бути визнане недопустимим доказом лише через його електронну форму?	25
Чи може переписка в месенджерах («Вайбер», «Скайп» тощо) використовуватися як належний доказ у суді?	25

Чи виключає відсутність КЕП можливість ідентифікації відправника електронного повідомлення?	26
Чи можуть метадані використовуватися для підтвердження достовірності електронного доказу?	26
Чи є тотожними поняття «електронний документ» і «електронний доказ»?	26
Яку юридичну силу має електронний документ та як оцінюють електронний доказ у разі його розбіжності з паперовим документом?	27
Чи потрібно застосовувати спеціальні економічні знання для перевірки документального підтвердження кредиторських вимог у процедурі банкрутства?	27
Якими доказами можна підтвердити поширення недостовірної інформації через телерадіомовлення?	28
IV. Висновок експерта та судова експертиза	28
Яке значення має висновок експерта у процесі?	28
Яке процесуальне значення має висновок експерта в галузі права?	29
У яких випадках призначається судова експертиза?	29
Чи є висновок експерта, поданий учасником справи, належним і допустимим доказом, якщо в ньому немає відомостей про попередження експерта про кримінальну відповідальність?	30
Які правові підстави передбачено для призначення повторної експертизи?	30
У чому полягає відмінність між додатковою та повторною експертизами?	31
Чи може суд не прийняти висновок експерта, складений на замовлення учасника справи, у разі встановлення підстав для відводу експерта?	31
V. Показання свідків у господарському процесі	32
Чи можуть бути доказом у господарському процесі показання свідків та які обставини можна ними підтвердити?	32
Чи є допустимим доказом показання свідка, особисто зацікавленого в результатах розгляду справи?	32
Чи може факт укладення письмового договору підтверджуватися показаннями свідків?	33
Чи мають письмові докази пріоритет над показаннями свідків?	33
Які критерії допустимості показань свідка?	33
VI. Особливості доказування в окремих категоріях господарських спорів.....	34

Що є предметом доказування у справах за позовами Фонду гарантування вкладів фізичних осіб про стягнення шкоди з керівників банку?	34
Яке доказове значення має протокол загальних зборів?	34
Чи може факт повідомлення про загальні збори підтверджуватися іншими доказами, аніж письмове повідомлення?	34
Які особливості доказування у процедурах банкрутства?	35
Якими доказами може підтверджуватися обставина (факт) реєстрації податкових накладних, розрахунків коригування до таких податкових накладних, правильність зазначених у них реквізитів тощо?	35
Які докази підтверджують право користування земельною ділянкою?	36
Яке доказове значення має державна реєстрація права власності на земельну ділянку?	36
Які особливості доказування порушення прав інтелектуальної власності?	36
VII. Особливості доказування в окремих категоріях цивільних спорів.....	37
Які докази можуть підтверджувати факт користування земельною ділянкою?	37
Хто має доводити обставини для спростування презумпції спільності майна подружжя?	37
На кому лежить обов'язок доведення зміни ставлення до виконання батьківських обов'язків після відмови в позові про позбавлення батьківських прав?	37
Хто має доводити відсутність вини платника аліментів у виникненні заборгованості для звільнення від сплати пені?	38
Які особливості розподілу обов'язку доказування підстав недійсності правочину?	38
Хто має довести обставини вчинення правочину під впливом насильства?	38
Хто має доводити неодержання коштів за договором позики та підробку боргової розписки?	39
Хто має довести відсутність вини в порушенні зобов'язання та обставини, що перешкоджали його належному виконанню?	39
Що має довести позивач для стягнення упущеної вигоди?	39
Як розподіляється обов'язок доказування у справах про визнання активів необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави?	40
Як розподіляється тягар доказування у справах про шкоду, завдану неналежним наданням медичних послуг?	40
Хто має доводити законність звільнення працівника?	40

- Які обставини та докази має навести працівник для доведення примусовості звільнення за угодою сторін? 41
- Які обставини має довести роботодавець для притягнення працівника до матеріальної відповідальності? 41
- Хто має доводити вартість спадкового майна для визначення меж відповідальності за боргами спадкодавця? 41
- Які обставини має довести спадкоємець для визнання заповіту недійсним через обман? 42

Перелік уживаних скорочень

ГПК України	Господарський процесуальний кодекс України
ВП ВС	Велика Палата Верховного Суду
ВС у складі	Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного
ОП КЦС	цивільного суду
ЄДРСР	Єдиний державний реєстр судових рішень
ОП КГС ВС	Об'єднана палата Касаційного господарського суду у складі
	Верховного Суду
СК України	Сімейний кодекс України
СП КГС ВС	Судова палата Касаційного господарського суду у складі
	Верховного Суду
КГС ВС	Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КЗпП України	Кодекс законів про працю України
КУзПБ	Кодекс України з процедур банкрутства
КЕП	кваліфікований електронний підпис
КЦС ВС	Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду
ЦК України	Цивільний кодекс України
ЦПК України	Цивільний процесуальний кодекс України
КК України	Кримінальний кодекс України
КПК України	Кримінальний процесуальний кодекс України
КАС України	Кодекс адміністративного судочинства України

Вступ

У цьому огляді розглянуто актуальні правові позиції судів щодо доказів і доказування у господарських та цивільних спорах. Особливу увагу приділено питанням належності, допустимості та достатності доказів, оцінки їх сукупності, підтвердження фактичного здійснення господарських операцій, а також розподілу обов'язку доказування між сторонами.

Окремо висвітлено підходи судів до оцінки первинних документів та інших доказів, зокрема договорів, листування сторін, накладних та експертних висновків, а також наслідки відсутності окремих документів для встановлення обставин справи.

Наведені правові позиції спрямовані на забезпечення єдиного підходу до оцінки доказів та можуть бути корисними для практичного застосування під час вирішення господарських і цивільних спорів.

I. Загальні положення про докази та доказування

Що є доказами в господарському та цивільному процесах?

Доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. Ці дані встановлюються, зокрема, письмовими, речовими та електронними доказами.

Повні тексти постанов КГС ВС доступні за посиланнями: від 10.07.2019 у справі № 903/581/18 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82937862>, від 12.05.2026 у справі № 906/24/25 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/136739179>.

Повні тексти постанов КЦС ВС доступні за посиланнями: від 13.06.2018 у справі 793/3/16-ц – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74777273>, від 06.05.2026 у справі № 752/29491/21-ц – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/136347909>.

Що входить до предмета доказування у господарській справі?

Необхідність доводити обставини, на які учасник справи посилається як на підставу своїх вимог і заперечень у господарському процесі, є складовою обов'язку сприяти всебічному, повному та об'єктивному встановленню усіх обставин справи, що передбачає, зокрема, подання належних доказів, тобто таких, що підтверджують обставини, які входять до предмета доказування у справі.

Повний текст постанови КГС ВС від 04.06.2026 у справі № 906/1325/25 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/137214275>.

Що входить до предмета доказування у цивільній справі?

Предметом доказування у цивільній справі є обставини, що підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення. Сторони мають право обґрунтовувати належність конкретного доказу для підтвердження їхніх вимог або заперечень.

Повний текст постанови КЦС ВС від 30.06.2026 у справі № 164/549/23 доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/137886268>.

Які обставини не підлягають доказуванню в господарському судочинстві?

Відповідно до частини першої статті 75 ГПК України обставини, які визнаються учасниками справи, не підлягають доказуванню, якщо суд не має обґрунтованих підстав вважати їх недостовірними або визнаними у зв'язку з примусом. Обставини, які визнаються учасниками справи, можуть бути зазначені в заявах по суті справи, поясненнях учасників справи, їх представників.

Повний текст постанови КГС ВС від 20.05.2026 у справі № 910/8584/25 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/136982728>.

Які обставини не підлягають доказуванню в цивільному судочинстві?

Обставини, які визнаються учасниками справи, не підлягають доказуванню, якщо суд не має обґрунтованого сумніву щодо достовірності цих обставин або добровільності їх визнання. Обставини, визнані судом загальновідомими, не потребують доказування. Обставини, встановлені рішенням суду у господарській, цивільній або адміністративній справі, що набрало законної сили, не доказуються при розгляді іншої справи, у якій беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої встановлено ці обставини, якщо інше не встановлено законом. Обставини, встановлені стосовно певної особи рішенням суду у господарській, цивільній або адміністративній справі, що набрало законної сили, не доказуються при розгляді іншої справи, проте можуть бути у загальному порядку спростовані особою, яка не брала участі у справі, в якій такі обставини були встановлені (стаття 82 ЦПК України).

Повний текст постанови КЦС ВС від 02.04.2025 у справі № 910/8584/25 доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127138382>.

У чому полягає сутність принципу преюдиційності та яке його значення для доказування в господарському процесі?

Преюдиційно встановлені факти не підлягають доказуванню, оскільки вони вже встановлені у рішенні суду і немає необхідності встановлювати їх знову, тобто піддавати сумніву істинність і стабільність судового акта, який вступив у законну силу. Суть преюдиції полягає у неприпустимості повторного розгляду судом одного й того ж питання між тими ж сторонами.

Правило про преюдицію спрямовано не лише на заборону перегляду фактів і правовідносин, які встановлені в судовому акті, що вступив у законну силу. Вони також сприяють додержанню процесуальної економії в новому процесі. У випадку преюдиційного установлення певних обставин особам, які беруть участь у справі (за умови, що вони брали участь у справі при винесенні преюдиційного рішення), не доводиться витрачати час на збирання, витребування і подання доказів, а суду – на їх дослідження та оцінку. Усі ці дії вже здійснювалися у попередньому процесі, і їхнє повторення було б не лише недоцільним, але й неприпустимим з точки зору процесуальної економії.

Повний текст постанови КГС ВС від 20.01.2026 у справі № 910/2237/24 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/133523780>.

У чому полягає сутність принципу преюдиційності та яке його значення для доказування у цивільному процесі?

Сутність преюдиційності полягає в обов'язковості фактів, установлених судовим рішенням, що набрало законної сили, для суду при розгляді іншої справи. Преюдиційно встановлені факти не підлягають повторному доказуванню, оскільки їх істинність уже встановлена судовим рішенням. У разі преюдиційного встановлення обставин учасникам справи не потрібно повторно збирати, витребувати та подавати докази, а суду – повторно їх досліджувати та оцінювати. Преюдиційне значення мають лише обставини, які безпосередньо досліджувалися та встановлювалися судом і відображені в мотивувальній частині судового акта.

Повні тексти постанов доступні за посиланнями: постанови ВС у складі ОП КЦС від 18.04.2018 у справі № 753/11000/14-ц – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73500675>, від 05.09.2019 у справі № 234/16272/15-ц – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84305020>; постанови КЦС ВС від 10.01.2025 у справі № 362/643/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124409188>, від 21.05.2025 у справі № 947/26793/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127701753>, від 01.04.2026 у справі № 642/3550/17 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135733697>.

У чому полягає зміст належності та допустимості доказів у господарському судочинстві?

Належні докази – це докази, які містять інформацію щодо предмета доказування. Предметом доказування є факти, які обґрунтовують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для вирішення справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення. Статтею 77 ГПК України «Допустимість доказів» встановлено, що обставини, які відповідно до законодавства повинні бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватися іншими засобами доказування. Докази, одержані з порушенням закону, судом не приймаються. Якщо судом прийнято рішення за відсутності в матеріалах справи належним чином засвідчених доказів, зокрема належним чином засвідченої копії спірного договору, такий спір вирішений судом на підставі недопустимих доказів.

Повні тексти постанов КГС ВС доступні за посиланнями: від 15.11.2019 у справі № 909/887/18 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85933797>, від 05.12.2018 у справі № 916/1813/16 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78554444>.

У чому полягає зміст належності та допустимості доказів у цивільному судочинстві?

Належність доказів – це спроможність фактичних даних містити інформацію щодо обставин, що входять до предмета доказування, слугувати аргументами у процесі встановлення об'єктивної істини. При цьому питання про належність доказів остаточно вирішується судом. Допустимим є доказ, отриманий без порушення закону. Допустимість доказів характеризується органічним зв'язком процесуальної форми засобів доказування та законністю отримання інформації про той чи інший факт, який має значення для справи. Тому одержання доказів із дотриманням порядку, встановленого законом, слід розуміти як відсутність під час їх одержання порушень норм матеріального та процесуального права, як одночасне дотримання передбачених законом особистих немайнових і майнових прав та процесуальної форми.

Повний текст постанови КЦС ВС від 13.04.2022 у справі № 757/27567/21-ц доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104086015>.

Що таке достовірність та вірогідність доказів у господарському процесі?

Після внесення Законом України від 20.09.2019 № 132-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні» змін до ГПК України у господарському процесі запроваджено стандарт доказування «вірогідність доказів» (ст. 79 ГПК України). Статтею 78 ГПК України визначено, що достовірними є докази, створені (отримані) за відсутності впливу, спрямованого на формування хибного уявлення про обставини справи, які мають значення для справи.

Відповідно до статті 79 ГПК України наявність обставини, на яку сторона посиляється як на підставу своїх вимог або заперечень, вважається доведеною, якщо докази, надані на підтвердження такої обставини, є більш вірогідними, ніж докази, надані на її спростування. Питання про вірогідність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, суд вирішує відповідно до свого внутрішнього переконання.

Стандарт «вірогідність доказів» означає, що для доведення обставини недостатньо надати певну кількість доказів; необхідно, щоб надані докази переважали доводи та докази протилежної сторони.

Повний текст постанови КГС ВС від 16.02.2021 у справі № 927/645/19 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/95170113>.

У чому полягає стандарт доказування «вірогідність доказів»?

Стандарт доказування «вірогідність доказів» на відміну від стандарту доказування «достатність доказів» підкреслює потребу зіставлення судом доказів, які надають позивач та відповідач. Отже, із введенням у дію нового стандарту доказування необхідним є не надати достатньо доказів для підтвердження певної обставини, а надати їх саме ту кількість, яка зможе переважити доводи протилежної сторони судового процесу.

Таким чином, на суд покладено обов'язок оцінювати докази, обставини справи з огляду на їх вірогідність, яка дозволяє дійти висновку, що факти, які розглядаються, скоріше були (мали місце), аніж не були.

Повні тексти постанов ОП КГС ВС доступні за посиланнями: від 19.12.2025 у справі № 915/222/24 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/132746035>, від 25.06.2020 у справі № 924/233/18 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90205664>.

Повні тексти постанов доступні за посиланнями: постанова ВП ВС від 18.03.2020 у справі № 129/1033/13-ц – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88952196>; постанови КЦС ВС від 05.06.2024 у справі № 521/1046/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119776439>, від 30.09.2025 у справі № 594/837/24 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130643915>.

Які критерії оцінки доказів застосовує суд?

Докази, які подаються до суду, підлягають оцінці відповідно до статті 86 ГПК України (стаття 89 ЦПК України), за якою суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів. Жодні докази не мають для суду заздалегідь встановленої сили. Суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності. Суд надає оцінку як зібраним у справі доказам в цілому, так і кожному доказу (групі однотипних доказів), який міститься у справі, мотивує відхилення або врахування кожного доказу (групи доказів).

При цьому на підставі доказів, які не відповідають встановленим критеріям належності, допустимості, достовірності та достатності, що визначені статтями 76–79 ГПК України (статтями 77–80 ЦПК України), не можуть бути достовірно встановлені наявність або відсутність певних обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, тому ці докази не приймаються судом до уваги.

Повні тексти постанов КГС ВС доступні за посиланнями: від 14.12.2018 у справі № 914/809/18 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78715870>, від 08.10.2024 у справі № 911/549/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122319178>, від 02.12.2025 у справі № 910/14773/24 –

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/132512204>, від 17.06.2026 у справі № 915/1177/24 –
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/137498572>.

Повні тексти постанов КЦС ВС доступні за посиланнями: від 17.06.2022 у справі № 556/1395/21 –
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/104896702>, від 03.05.2022 у справі № 755/7546/17 –
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/104178267>, від 19.03.2025 у справі № 607/10326/22 –
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/126182542>, від 01.09.2026 у справі № 754/5673/25 –
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/139367994>.

Як розподіляється тягар доказування між сторонами спору в господарському процесі?

За загальними правилами розподілу обов'язку доказування кожна сторона повинна довести обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог та заперечень. Докази подаються сторонами та іншими учасниками справи (частини перша, третя статті 74 ГПК України). Система доказування у господарському процесі засновується на розподілі тягаря доказування між сторонами у справі. Посилаючись на ту чи іншу обставину або спростовуючи їх у суді, сторона повинна доводити такі обставини належними та допустимими доказами.

Повні тексти постанов КГС ВС доступні за посиланнями: від 04.06.2026 у справі № 910/12930/18 –
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/137498562>, від 10.09.2024 у справі № 910/21221/21 –
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/121725693>.

Які обов'язки має сторона, заперечуючи проти доводів та доказів іншої сторони?

Відповідачі у межах наданих їм процесуальних прав та визначених процесуальних обов'язків повинні спростувати доводи та докази позивача, а також, у свою чергу, навести обставини й доводи на протипагу таким доводам та надати докази, які підтверджували б відповідну позицію відповідачів.

Детальніше з текстом постанов КГС ВС від 18.02.2026 у справі № 910/8100/24 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/135386134>; від 20.11.2025 у справі № 910/8222/20 –
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/132009355>, від 15.07.2025 у справі № 910/11371/18 –
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/129244653>

Як розподіляється обов'язок доказування між сторонами цивільного спору?

У цивільному процесі тягар доказування розподіляється між сторонами відповідно до принципу змагальності: кожна сторона повинна довести ті обставини, які мають значення для справи та на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень. Докази подаються сторонами та іншими учасниками справи, а доказування не може ґрунтуватися на припущеннях.

Повні тексти постанов КЦС ВС доступні за посиланнями: від 23.10.2025 у справі № 362/5116/21 –
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/131727311>, від 15.10.2025 у справі № 757/1142/24-ц –
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/131130563>, від 13.03.2025 у справі № 275/150/22 –
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/126020988>.

Що слід розуміти під недопустимими доказами та хто повинен довести їх недопустимість?

Недопустимі докази – це докази, які отримані внаслідок порушення закону, або докази, які не можуть підтверджувати ті обставини, що в силу приписів законодавства мають підтверджуватися лише певними засобами доказування. При цьому тягар доведення недопустимості доказу лежить на особі, яка наполягає на тому, що судом використано недопустимий доказ.

Повні тексти постанов КГС ВС доступні за посиланнями: від 31.05.2022 у справі № 904/3242/18 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104747587>, від 04.02.2025 у справі № 922/1076/22 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/125158689>, від 14.05.2026 у справі № 904/1147/24 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/136784239>.

Повний текст постанови КЦС ВС від 26.05.2022 у справі № 495/8567/16-ц доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104604141>.

Чи має будь-який доказ наперед встановлену силу?

Суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів. Жодні докази не мають для суду заздалегідь встановленої сили. Суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності. Суд надає оцінку як зібраним у справі доказам в цілому, так і кожному доказу (групі однотипних доказів), який міститься у справі, мотивує відхилення або врахування кожного доказу (групи доказів).

Повні тексти постанов КГС ВС доступні за посиланнями: від 22.10.2019 у справі № 910/2988/18 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85154574>, від 20.10.2022 у справі № 910/3782/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107137332>, від 09.07.2024 у справі № 925/1176/23 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/120313319>, від 04.06.2026 у справі № 906/1325/25 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/137214275>.

Повні тексти постанов КЦС ВС доступні за посиланнями: від 07.11.2023 у справі № 711/5211/20 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114835051>, від 09.01.2023 у справі № 331/4944/19 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108414739>, від 19.02.2021 у справі № 738/1093/19 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95067052>, від 19.11.2025 у справі № 404/3927/23 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/132009472>.

Чи мають подаватися докази про надсилання іншій стороні документів на підтвердження розміру судових витрат у строки, встановлені частиною восьмою статті 129 ГПК України?

В силу імперативної норми закону, а саме частини дев'ятої статті 80 ГПК України, копії доказів (крім речових доказів), що подаються до суду, заздалегідь надсилаються або надаються особою, яка їх подає, іншим учасникам справи. Суд не бере до уваги відповідні докази у разі відсутності підтвердження надсилання (надання) їх копій іншим учасникам справи, крім випадку, якщо такі докази є у відповідного учасника справи або обсяг доказів є надмірним, або вони подані до суду в електронній формі, або є публічно доступними.

У частині восьмій статті 129 ГПК України встановлено строк, в який мають бути подані суду докази про розмір судових витрат, а не строк подання доказів щодо надсилання цих документів стороні.

Повний текст постанови КГС ВС від 10.01.2024 у справі № 910/16341/21 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/116425105>.

Які наслідки неподання позивачем доказів або ухилення від відповідей на запитання іншого учасника справи?

Ухилення позивача від надання відповідей на запитання інших учасників справи чи неподання витребуваних судом доказів не є безумовною підставою для залишення позову без розгляду. Таке рішення можливе лише тоді, коли відсутність цих доказів унеможливорює встановлення фактичних обставин справи.

Ненадання позивачем відповідей на письмові запитання іншого учасника справи не є достатньою підставою для залишення позову без розгляду. Суд може продовжити розгляд спору по суті за наявними доказами, якщо відсутність відповідей не унеможливорює встановлення обставин справи. Підстави, передбачені пунктом 4 частини першої статті 226 ГПК України, застосовуються лише тоді, коли невиконання позивачем процесуальних обов'язків щодо подання витребуваних судом доказів позбавляє суд можливості встановити фактичні обставини справи та розглянути справу по суті.

Повний текст постанови КГС ВС від 03.09.2025 у справі № 910/14122/24 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/130129627>.

Чи може суд збирати докази з власної ініціативи?

За змістом статті 74 ГПК України (статті 81 ЦПК України) кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень. Докази подаються сторонами та іншими учасниками справи. Суд не може збирати докази, що стосуються предмета спору, з власної ініціативи, крім витребування доказів судом у випадку, коли він має сумніви у добросовісному здійсненні учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів

Повний текст постанови КГС ВС від 31.05.2022 у справі № 922/2249/20 доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104634904>.

Повні тексти постанов КЦС ВС доступні за посиланнями: від 17.06.2020 у справі № 273/1542/16-ц – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90202002>, від 18.05.2020 у справі № 131/453/18-ц – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89395269>, від 18.08.2026 у справі № 334/4491/25 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139332203>.

Чи може суд з власної ініціативи збирати докази у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення?

У справах про встановлення факту, що має юридичне значення, суд може за власною ініціативою збирати докази. Зазначене право суду передбачено частиною другою статті 294 ЦПК України.

З урахуванням того, що законодавець у справах окремого провадження наділив суд можливістю за власною ініціативою витребувати необхідні докази, а у частині третій статті 297 ЦПК України не міститься вимоги разом із заявою подати докази, частина друга статті 83 ЦПК України не має застосовуватися до випадків подання заяви про визнання фізичної особи недієздатною.

Повні тексти постанов КЦС ВС доступні за посиланнями: від 25.10.2023 у справі № 607/1612/23 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114653122>, від 11.09.2024 у справі № 183/3496/24 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121753753>, від 30.11.2023 у справі № 569/4466/23 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115409101>.

Які межі дослідження доказів судом касаційної інстанції?

Встановлення обставин справи, дослідження та оцінка доказів є прерогативою судів першої та апеляційної інстанцій. Суд касаційної інстанції не наділений повноваженнями втручатися в оцінку доказів та їх переоцінювати згідно з положеннями статті 300 ГПК України (статті 400 ЦПК України).

Повні тексти постанов доступні за посиланнями: постанова ОП КГС ВС від 01.12.2023 у справі № 926/3347/22 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/115542608>; постанови КГС ВС від 16.01.2024 у справі № 910/78/23 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/116541586>, від 18.12.2025 у справі № 914/2450/22 (914/2348/24) – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/132746083>, від 16.06.2026 у справі № 920/546/25 (920/1305/25) – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/137725090>.

Повні тексти постанов КЦС ВС доступні за посиланнями: від 04.08.2025 у справі № 761/47253/23 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129278031>, від 16.04.2025 у справі № 756/7364/24 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126693730>, від 09.04.2025 у справі № 710/1160/24 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126974581>.

**Чи може суд
визнати
доведеними
обставини
лише на підставі
припущень?**

Зі змісту положень статей 73, 74 ГПК України слідує, що під час розгляду справ у порядку господарського судочинства обов'язок доказування покладається як на позивача, так і на відповідача. При цьому доказування не може ґрунтуватися на припущеннях.

Повні тексти постанов КГС ВС доступні за посиланнями: від 27.10.2020 у справі № 910/24323/16 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92673961>, від 03.03.2021 у справі № 910/1514/20 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/95433341>, від 12.11.2024 у справі № 909/550/23 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123012190>.

**Чи може
доказування
в цивільному
процесі
ґрунтуватися
на припущеннях?**

Суд не вправі визнавати обставини доведеними лише на підставі припущень. Висновок про наявність або відсутність обставин, що входять до предмета доказування, має ґрунтуватися на належних, допустимих і достатніх доказах, оцінених судом у їх сукупності та взаємному зв'язку.

Повні тексти постанов КЦС ВС доступні за посиланнями: від 08.06.2026 у справі № 127/33540/24 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/137413938>, від 07.02.2024 у справі № 311/2297/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116840208>, від 19.08.2026 у справі № 646/5128/23 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139332210>.

**Чи можуть бути
прийняті судом
апеляційної
інстанції докази,
які не існували
на момент
ухвалення
рішення судом
першої інстанції?**

Докази, які не існували на момент ухвалення рішення судом першої інстанції, не можуть бути прийняті судом апеляційної інстанції в порядку частини третьої статті 269 ГПК України незалежно від причин їх неподання, оскільки відсутність існування доказів на той момент виключає можливість їх прийняття апеляційним судом.

Єдиний винятковий випадок, коли можливе прийняття судом, у тому числі апеляційної інстанції, доказів із порушенням встановленого процесуальним законом порядку, – це наявність об'єктивних обставин, які унеможливлювали своєчасне вчинення такої процесуальної дії з причин, що не залежали від учасника справи, тягар доведення яких покладено на нього.

Повні тексти постанов КГС ВС доступні за посиланнями: від 17.06.2026 у справі № 910/19919/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/137498575>, від 18.06.2020 у справі № 909/965/16 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89910851>, від 26.02.2019 у справі № 913/632/17 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80268896>, від 13.01.2021 у справі № 10/Б-921/1442/2013 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/102735600>.

Чи допускає ЦПК України прийняття судом апеляційної інстанції доказів, які виникли після ухвалення рішення судом першої інстанції?

Суд апеляційної інстанції не вправі приймати та враховувати докази, які виникли після ухвалення рішення судом першої інстанції, оскільки частина третя статті 367 ЦПК України передбачає можливість прийняття додаткових доказів, які існували на момент розгляду справи судом першої інстанції, але не були подані з причин, що об'єктивно не залежали від учасника справи.

Повні тексти постанов КЦС ВС доступні за посиланнями: від 10.03.2021 у справі № 522/16044/20 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95532875>, від 24.07.2024 у справі № 619/4208/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120719910>.

II. Письмові докази

Що є письмовими доказами?

Згідно з частинами першою–п'ятою статті 91 ГПК України (статтею 95 ЦПК України) письмовими доказами є документи (крім електронних документів), які містять дані про обставини, що мають значення для правильного вирішення спору. Письмові докази подаються в оригіналі або в належним чином засвідченій копії, якщо інше не передбачено цим Кодексом. Якщо для вирішення спору має значення лише частина документа, подається засвідчений витяг з нього. Учасники справи мають право подавати письмові докази в електронних копіях, посвідчених електронним цифровим підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до закону. Електронна копія письмового доказу не вважається електронним доказом. Копії документів вважаються засвідченими належним чином, якщо їх засвідчено в порядку, встановленому чинним законодавством. Учасник справи, який подає письмові докази в копіях (електронних копіях), повинен зазначити про наявність у нього або іншої особи оригіналу письмового доказу. Учасник справи підтверджує відповідність копії письмового доказу оригіналу, який заходиться у нього, своїм підписом із зазначенням дати такого засвідчення.

Повні тексти постанов доступні за посиланнями: постанови КГС ВС від 12.04.2019 у справі № 910/3203/18 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81112593>, від 19.02.2025 у справі № 910/3942/24 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/125540041>, від 06.05.2026 у справі № 902/122/25 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/136544582>; постанова СП КГС ВС від 21.04.2021 у справі № 910/701/17 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/96501275>.

Повні тексти постанов КЦС ВС доступні за посиланнями: від 10.11.2024 у справі № 753/9161/22 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118421233>, від 04.12.2024 у справі № 761/35043/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123567720>.

Чи можна подати до суду копію письмового доказу?

Відповідно до статті 91 ГПК України передбачено загальні вимоги щодо письмових доказів у справі та врегульовано, що якщо подано копію (електронну копію) письмового доказу, суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати у відповідної особи оригінал письмового доказу.

Копія письмового доказу є допустимою, якщо вона належним чином засвідчена. Якщо подано копію, суд вправі витребувати оригінал у випадках, передбачених частиною шостою статті 91 ГПК України.

Повний текст постанови КГС ВС від 17.06.2025 у справі № 916/2457/24 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/128308827>.

Чи може суд витребувати оригінал письмового доказу?

Суд має право витребувати оригінал письмового доказу як за клопотанням учасника справи, так і з власної ініціативи. Це прямо передбачено частиною шостою статті 91 ГПК України. Якщо оригінал не подано, а відповідність копії оригіналу викликає сумнів у суду або іншого учасника справи, такий доказ не береться судом до уваги.

Повні тексти постанов доступні за посиланнями: постанова ВП ВС від 08.06.2021 у справі № 906/1336/19 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/98235822>; постанови КГС ВС від 26.05.2022 у справі № 924/1351/20 (924/914/20) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104538651>, від 10.06.2024 у справі № 916/436/23 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119649400>.

Які наслідки неподання оригіналу письмового доказу?

Якщо оригінал письмового доказу не подано, а відповідність копії оригіналу викликає сумнів у суду або іншого учасника справи, такий доказ не береться судом до уваги. Такий наслідок неподання для огляду оригіналу письмового доказу є імперативним, а отже, для підтвердження відповідності копії оригіналу документа сторона спору зобов'язана надати суду для огляду оригінал письмового документа або зазначити про наявність в іншій особи оригіналу такого письмового документа.

Процесуальне ухилення сторони від надання оригіналу витребуваного судом документа є самостійною та достатньою підставою для визнання судом тих обставин і фактів, на спростування яких цей документ витребувався. Утримання стороною оригіналу документа за наявності очевидних та обґрунтованих сумнівів у його справжності прямо кваліфікується як грубий прояв процесуальної недобросовісності та зловживання правами. Наслідком такої недобросовісної поведінки учасника справи є повне нівелювання доказового значення наданої ним копії та її виключення з числа належних доказів.

Повний текст постанови КГС ВС від 04.11.2020 у справі № 911/1006/19 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92705263>.

Повні тексти постанов доступні за посиланнями: постанова ВП ВС від 08.06.2021 у справі № 906/1336/19 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98235822>; постанови КЦС ВС від 10.07.2024 у справі № 459/1507/23 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120602613>, від 04.12.2024 у справі № 761/35043/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123567720>, від 04.02.2026 у справі № 758/14925/23 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133947146>, від 19.08.2026 у справі № 570/4936/20 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139206598>.

Чи може вимога про подання перекладу документів, викладених іноземною мовою та долучених до матеріалів справи, бути розцінена як надмірний формалізм?

Формальне недотримання судом положень щодо перекладу наданих позивачем копій договору, стороною якого є відповідач (тому розуміння ним змісту зазначеного доказу презюмується), та інших доказів до матеріалів справи без належного обґрунтування необхідності такого перекладу суду (неправильного тлумачення сторонами та розуміння судом умов договору, а також змісту інших доказів), який здійснював третейський розгляд українською мовою, та за відсутності інших доводів і заперечень, які б підтверджували наявність підстав, визначених положеннями статті 355 ГПК України, свідчитиме про надмірний формалізм під час здійснення судочинства судом, внаслідок чого право на доступ до суду буде неефективним.

Повні тексти постанов КГС ВС доступні за посиланнями: від 02.04.2024 у справі № 876/72/23 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/118131053>, від 03.10.2023 у справі № 876/55/23 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114114469>.

Чи може суд визнати належним та допустимим доказом договір, викладений російською мовою, без нотаріально засвідченого перекладу?

Письмовий доказ (договір), складений російською мовою, є належним та допустимим у господарському судочинстві без нотаріально посвідченого перекладу на українську мову, якщо відповідач прийняв такий документ до виконання, між сторонами відсутній спір щодо тлумачення його умов та не встановлено обставин неможливості його виконання та/або наявності між сторонами спору в частині тлумачення його умов через викладення його у такій формі (російською мовою).

Повні тексти постанов КГС ВС доступні за посиланнями: від 19.12.2023 у справі № 916/2350/22 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115821566>, від 11.06.2025 у справі № 920/1474/23 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/128308857>.

Чи поширюється вимога щодо складання документів українською мовою на договори, подані до суду як письмові докази?

Вимога щодо складання процесуальних документів (заяв / апеляційних та касаційних скарг, які подаються до суду учасниками справи) українською мовою не поширюється на договори, укладені між суб'єктами господарювання іноземною або іншою мовою, зокрема російською, які є письмовими доказами у справі. Сторона, яка має труднощі з розумінням змісту договору, викладеного іншою мовою, має право подати до суду заяву / клопотання про його переклад або залучення перекладача, а відсутність такого клопотання виключає можливість посилання на відсутність перекладу як на підставу для визнання доказу неналежним чи недопустимим.

Повний текст постанови КГС ВС від 24.02.2021 у справі № 912/354/20 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/95240514>.

Чи можуть первинні бухгалтерські документи підтверджувати реальність господарської операції?

Порушення правил оформлення первинних документів не спричиняє їх недійсність, але безпосередньо впливає на можливість доведення стороною обставин, на підтвердження яких вона подала відповідні документи. Акт звірки не є первинним документом і сам по собі не породжує прав та обов'язків сторін, а лише відображає бухгалтерський облік операцій, наявність яких підтверджена належним чином оформленими первинними документами.

Повні тексти постанов КГС ВС доступні за посиланнями: від 27.08.2018 у справі № 916/43/18 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76208837>, від 25.03.2021 у справі № 910/6898/20 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/96105858>, від 10.04.2025 у справі № 927/1187/23 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/126534613>.

Чи можуть матеріали досудового розслідування, використані без письмового дозволу слідчого або прокурора, бути допустимими доказами у господарському процесі?

Матеріали досудового розслідування, використані без письмового дозволу слідчого або прокурора, є недопустимими доказами у господарській справі (стаття 222 КПК України). Для встановлення факту засмічення суд має оцінювати всі надані сторонами докази в їх сукупності, включаючи акти огляду земельної ділянки контролюючим органом, припис про усунення порушень, довідки державних інспекторів, матеріали космічного знімання, геодезичні схеми та інші документи, що підтверджують наявність несанкціонованого сміттєзвалища.

Повний текст постанови КГС ВС від 11.02.2026 у справі № 910/7638/24 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/134085355>.

III. Електронні докази

Що є електронними доказами?

На відміну від електронного документа, електронний доказ – це будь-яка інформація в цифровій формі, що має значення для справи. Таким чином, повідомлення (з додатками), відправлені електронною поштою, є електронним доказом. Учасник справи, який подає копію електронного доказу, повинен зазначити про наявність у нього або іншої особи оригіналу електронного доказу.

Повні тексти постанов доступні за посиланнями: постанови КГС ВС від 13.10.2021 у справі № 923/1379/20 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/100523282>, від 07.05.2026 у справі № 917/1078/25 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/136346875>; постанова ОП КГС ВС від 15.07.2022 у справі № 914/1003/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105458813>.

Повні тексти постанов доступні за посиланнями: постанова ВП ВС від 21.06.2023 у справі № 916/3027/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112088045>; постанови КЦС ВС від 30.08.2023 у справі № 487/4650/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113357574>, від 19.01.2022 у справі № 202/2965/19 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102812416>.

За яких умов електронне листування може бути належним і допустимим доказом?

Повідомлення (з додатками), відправлені електронною поштою чи через застосунки-месенджери, є електронними доказами, які розглядаються та оцінюються судом відповідно до статті 86 ГПК України за своїм внутрішнім переконанням у сукупності з іншими наявними в матеріалах справи доказами. Суд може розглядати електронне листування між особами в месенджері (як і будь-яке інше листування) як доказ у справі лише в тому випадку, якщо воно дає можливість суду встановити авторів цього листування та його зміст. Відповідні висновки щодо належності й допустимості таких доказів, а також обсягу обставин, які можливо встановити за їх допомогою, суд робить у кожному конкретному випадку з урахуванням усіх обставин справи за своїм внутрішнім переконанням.

Повні тексти постанов ВС доступні за посиланнями: від 21.06.2023 у справі № 916/3027/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112088045>; постанови КГС ВС від 10.01.2024 у справі № 910/16341/21 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/116425105>, від 29.02.2024 у справі № 904/562/23 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/117438141>, від 31.07.2025 у справі № 910/9763/24 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/129280677>, від 07.05.2026 у справі № 917/1078/25 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/136346875>.

Чи вважається паперова роздруковка електронного доказу письмовим доказом і за яких умов господарський суд має право її не врахувати?

Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом, однак є однією з форм, у якій учасник справи має право подати електронний доказ (частина третя статті 96 ГПК України), який, у свою чергу, є засобом встановлення даних, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи (пункт 1 частини другої статті 73 ГПК України). Таким чином, подання електронного доказу в паперовій копії саме по собі не робить такий доказ недопустимим. Суд може не взяти до уваги копію (паперову копію) електронного доказу у випадку, якщо оригінал електронного доказу не поданий, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу.

Повні тексти постанов доступні за посиланнями: постанови КГС ВС від 29.01.2021 у справі № 922/51/20 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/94517830>, від 24.02.2025 у справі № 910/628/20 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/125876006>; постанова ОП КГС ВС від 15.07.2022 у справі № 914/1003/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105458813>.

Чи може електронне листування бути визнане недопустимим доказом лише через його електронну форму?

Роздруковка електронного листування є належним і допустимим доказом, а його доказова сила не може бути заперечена виключно через те, що він має електронну форму та не підтверджується додатково показами свідків (учасників переписки).

Відповідно до статті 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» доказова сила електронного документа не може бути заперечена лише з підстав того, що він існує в електронній формі.

Повні тексти постанов КГС ВС доступні за посиланнями: від 27.11.2018 у справі № 914/2505/17 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78450568>, від 03.08.2022 у справі № 910/5408/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106078971>.

Чи може переписка в месенджерах («Вайбер», «Скайп» тощо) використовуватися як належний доказ у суді?

Переписка у вайбері, скайпі та інших месенджерах, включно з голосовими повідомленнями та іншим, є належним електронним доказом у судових справах. Невикористання електронного підпису особами, які створили електронний доказ (лист, повідомлення, файл, аудіозапис, інші дані), не є підставою для визнання такого доказу недопустимим, якщо інше не встановлено законом.

Повні тексти постанов КГС ВС доступні за посиланнями: від 29.06.2022 у справі № 904/7701/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105127688>, від 07.11.2024 у справі № 904/1265/23 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/122983662>, від 05.11.2025 у справі № 904/1501/24 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/131882926>.

Повний текст постанови КЦС ВС від 13.07.2020 у справі № 753/10840/19 доступний за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90385050>.

Чи виключає відсутність КЕП можливість ідентифікації відправника електронного повідомлення?

Відсутність КЕП на повідомленні не свідчить про те, що особу неможливо ідентифікувати з достатнім ступенем вірогідності як відправника такого повідомлення, направлено електронною поштою, тобто поширювача інформації. Це відомий у світі принцип самоідентифікації автора.

Повні тексти постанов КГС ВС доступні за посиланнями: від 13.10.2021 у справі № 923/1379/20 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/100523282>, від 03.08.2022 у справі № 910/5408/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106078971>.

Повний текст постанови КГС ВС від 04.02.2026 у справі № 758/14925/23 доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133947146>.

Чи можуть метадані використовуватися для підтвердження достовірності електронного доказу?

Під час дослідження електронних доказів має відбуватися належна ідентифікація таких доказів. Метадані є складовою електронного доказу та можуть використовуватися для підтвердження його автентичності, цілісності, авторства, часу створення чи зміни, а також джерела походження. У разі оспорування достовірності електронного доказу метадані мають істотне значення для його оцінки.

Повний текст постанови КГС ВС від 05.02.2026 у справі № 910/3614/25 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/133946979>.

Чи є тотожними поняття «електронний документ» і «електронний доказ»?

Поняття «електронний доказ» є ширшим за поняття «електронний документ». Електронний документ – документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа, в тому числі електронний підпис. Натомість електронний доказ – це будь-яка інформація в цифровій формі, що має значення для справи.

Повний текст постанови ВП ВС від 21.06.2023 у справі № 916/3027/21 доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112088045>.

Яку юридичну силу має електронний документ та як оцінюють електронний доказ у разі його розбіжності з паперовим документом?

Електронний документ, створений із дотриманням вимог, має таку саму юридичну силу, як і документ на паперовому носії. У разі розбіжності між відомостями на електронному та паперовому носіях пріоритет мають відомості на паперовому носії. Електронний доказ підлягає оцінці судом на загальних підставах, визначених статтею 89 ЦПК України.

Повний текст постанови ВС у складі ОП КЦС від 05.05.2025 у справі № 199/9897/22 доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127423074>.

Чи потрібно застосовувати спеціальні економічні знання для перевірки документального підтвердження кредиторських вимог у процедурі банкрутства?

Призначення у справах про банкрутство судово-економічної експертизи спірних вимог кредитора, предметом якої є дослідження документального підтвердження розміру заборгованості спірних вимог кредитора згідно з доказами, наданими судом у справі про банкрутство конкурсним кредитором, боржником чи іншими кредиторами, не вимагає застосування спеціальних економічних знань, оскільки предметом дослідження є повнота документального підтвердження грошових вимог. У цьому випадку виникають наслідки делегування судом власних повноважень із дослідження належності та повноти документальних доказів іншій особі (судовому експерту), що підтверджує вихід суду за межі наданої йому компетенції в межах провадження у справі про банкрутство та заборонено в силу приписів частин першої, другої статті 124 Конституції України.

Повний текст постанови КГС ВС від 27.08.2020 у справі № 911/2498/18 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91218163>.

Якими доказами можна підтвердити поширення недостовірної інформації через телерадіомовлення?

Законодавство, що регулює відносини, пов'язані з поширенням недостовірної інформації шляхом передання її по радіо чи телебаченню, не передбачає, що докази поширення такої інформації (зокрема докази транслявання чи ретранслявання телерадіоорганізацією передачі зі спірною інформацією) можуть бути отримані виключно в порядку, передбаченому Законом України «Про телебачення і радіомовлення».

З огляду на зазначене для досягнення мети здійснення судового розгляду позивач має право надати або відеозапис, отриманий у порядку статті 64 Закону України «Про телебачення і радіомовлення», або відеозапис з електронного інтернет-джерела (електронної платформи), на якому (якій) розміщено відеоролик. Якщо особа не має такого запису і надає копію, отриману з інших джерел, відповідно до частини п'ятої статті 96 ГПК України суд може витребувати відеозапис за наявності сумніву у відповідності поданого відеозапису оригіналу. Якщо відеозапис не зберігся взагалі, то сторони мають право доводити факти порушеного права у справі будь-якими доказами.

Повні тексти постанов доступні за посиланнями: постанова ВП ВС від 07.12.2021 у справі № 905/902/20 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/10234255>; постанова КГС ВС від 16.09.2025 у справі № 911/2702/24 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130707875>.

IV. Висновок експерта та судова експертиза

Яке значення має висновок експерта у процесі?

Статтею 104 ГПК України (статтею 110 ЦПК України) передбачено, що висновок експерта для суду не має заздалегідь встановленої сили і оцінюється судом разом із іншими доказами за правилами, встановленими статтею 86 цього Кодексу. Відхилення судом висновку експерта повинно бути мотивоване в судовому рішенні.

Системний аналіз змісту вказаних норм процесуального законодавства свідчить, що висновок експерта є рівноцінним засобом доказування у справі, наряду з іншими письмовими, речовими й електронними доказами, а оцінка його як доказу здійснюється судом у сукупності з іншими залученими до справи доказами за загальними правилами статті 86 ГПК України.

Повний текст постанови КГС ВС від 12.02.2020 у справі № 910/21067/17 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87657200>.

Повні тексти постанов КЦС ВС доступні за посиланнями: від 29.03.2023 у справі № 185/8356/17 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109995249>, від 12.08.2026 у справі № 688/1305/15-ц – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138986480>, від 08.04.2026 у справі № 127/9527/18 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135589553>.

Яке процесуальне значення має висновок експерта в галузі права?

Висновок експерта у галузі права не може містити оцінки доказів, вказівок про достовірність чи недостовірність того чи іншого доказу, про переваги одних доказів над іншими, проте, яке рішення має бути прийнято за результатами розгляду справи.

Висновок експерта у галузі права не є доказом, має допоміжний (консультативний) характер і не є обов'язковим для суду. Суд може посилатися в рішенні на висновок експерта у галузі права як на джерело відомостей, які в ньому містяться, та має зробити самостійні висновки щодо відповідних питань (частина перша статті 109 ГПК України, стаття 115 ЦПК України).

Повні тексти постанов КГС ВС доступні за посиланнями: від 11.03.2025 у справі № 916/5753/23 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/125983067>, від 21.08.2019 у справі № 910/5538/18 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83822331>, від 14.04.2026 у справі № 925/233/23 (925/359/25) – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/136318480>.

Повні тексти постанов КЦС ВС доступні за посиланнями: від 03.09.2025 у справі № 752/5279/20 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130158172>, від 21.07.2023 у справі № 502/415/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112433938>.

У яких випадках призначається судова експертиза?

Судова експертиза призначається лише у разі дійсної потреби у спеціальних знаннях для встановлення фактичних даних, що входять до предмета доказування, тобто у разі, коли висновок експерта не можуть замінити інші засоби доказування. Неприпустимо ставити перед судовими експертами питання, вирішення яких не спрямовано на встановлення даних, що входять до предмета доказування у справі, а також правові питання, вирішення яких згідно з чинним законодавством віднесено до компетенції суду. Якщо наявні у справі докази є взаємно суперечливими, їх оцінку у разі необхідності може бути здійснено судом із призначенням відповідної судової експертизи.

Повні тексти постанов доступні за посиланнями: постанова ОП КГС ВС від 04.07.2025 у справі № 908/948/23 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/128687646>; постанови КГС ВС від 14.07.2021 у справі № 902/834/20 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/98454086>, від 26.10.2022 у справі № 904/5077/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107137353>, від 06.02.2024 у справі № 910/12661/22 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/117040332>.

Повні тексти постанов КЦС ВС доступні за посиланнями: від 05.08.2026 у справі № 158/2652/25 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138986460>, від 08.07.2026 у справі № 546/192/23 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138223268>, від 04.02.2026 у справі № 758/14925/23 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133947146>, від 17.12.2025 у справі № 724/305/23 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/132828467>.

Чи може учасник справи самостійно замовити експертизу та подати до суду її висновок?

Учасник справи має право самостійно замовити експертизу та подати до суду складений за його замовленням висновок експерта з питань, які він вважає необхідними. Такий висновок є належним процесуальним джерелом доказів і підлягає оцінці судом разом з іншими доказами. Необхідність призначення судової експертизи визначається з урахуванням умов, передбачених статтею 99 ГПК України, зокрема відсутності висновку експерта з відповідних питань або наявності обґрунтованих сумнівів у правильності наданих сторонами висновків.

Повний текст постанови КГС ВС від 04.11.2025 у справі № 914/2892/24 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/131579159>.

Чи є висновок експерта, поданий учасником справи, належним і допустимим доказом, якщо в ньому немає відомостей про попередження експерта про кримінальну відповідальність?

Висновок експерта, підготовлений за зверненням учасника справи, має відповідати вимогам статті 106 ЦПК України. У такому висновку обов'язково повинно бути зазначено, що він підготовлений для подання до суду та що експерт обізнаний про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок. Відсутність у висновку відомостей про попередження експерта за статтями 384, 385 КК України робить такий документ неналежним та недопустимим доказом.

Повні тексти постанов КЦС ВС доступні за посиланнями: від 17.12.2025 у справі № 352/1358/14 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133238649>; від 30.07.2025 у справі № 200/6829/19 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129310607>.

Які правові підстави передбачено для призначення повторної експертизи?

Повторна судова експертиза може бути призначена судом за наявності сумнівів у правильності висновку експерта (його необґрунтованості, суперечності з іншими матеріалами справи тощо). Тобто призначення відповідної експертизи за наявності протиріч у висновках судових експертів, які містяться в матеріалах справи, можливе, а не обов'язкове для суду, і чи є підстави для такого призначення – визначає сам господарський суд з урахуванням обставин та матеріалів конкретної справи за наявності у суду відповідних сумнівів.

Повний текст постанови КГС ВС від 18.07.2024 у справі № 910/886/21 доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120485322>.

Повні тексти постанов КЦС ВС доступні за посиланнями: від 21.04.2021 у справі № 201/15019/14-ц – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96933120>, від 29.12.2022 у справі № 686/15304/19-ц – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108262348>, від 28.02.2024 у справі № 521/6456/20 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125639158>.

У чому полягає відмінність між додатковою та повторною експертизами?

Додаткова експертиза призначається після розгляду судом висновку первинної експертизи, коли з'ясується, що усунути неповноту або неясність висновку шляхом допиту експерта неможливо. Висновок визнається неповним, коли експерт дослідив не всі подані йому об'єкти чи не дав вичерпних відповідей на порушені перед ним питання. Неясним вважається висновок, який нечітко викладений або має невизначений, неконкретний характер. В ухвалі про призначення додаткової експертизи суду необхідно зазначати, які висновки експерта суд вважає неповними чи неясними або які обставини зумовили необхідність розширення експертного дослідження. Повторна експертиза призначається, коли є сумніви у правильності висновку експерта, пов'язані з його недостатньою обґрунтованістю чи з тим, що він суперечить іншим матеріалам справи, а також за наявності істотного порушення процесуальних норм, які регламентують порядок призначення і проведення експертизи. Висновок визнається неповним, коли експерт не дав вичерпних відповідей на порушені перед ним питання, у зв'язку з чим суд має обговорити питання про призначення додаткової або повторної експертизи залежно від обставин справи.

Повні тексти постанов КЦС ВС доступні за посиланнями: від 13.05.2026 у справі № 495/9523/15-ц – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/136739212>, від 20.08.2024 у справі № 739/1654/19 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121471253>.

Чи може суд не прийняти висновок експерта, складений на замовлення учасника справи, у разі встановлення підстав для відводу експерта?

У випадку подання учасником справи до суду висновку експерта, складеного на його замовлення, у такому висновку має бути зазначено, що його підготовлено для подання до суду та що експерт обізнаний про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок. Зокрема, інша сторона може подати до суду заяву про наявність підстав для відводу експерта, який підготував висновок на замовлення іншої особи, і у разі, якщо суд визнає наявність таких підстав, такий висновок не приймається судом до розгляду (стаття 101 КАС України, стаття 98 ГПК України, стаття 102 ЦПК України).

Повні тексти постанов доступні за посиланнями: постанова ВП ВС від 22.11.2023 у справі № 712/4126/22 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/115546317>; постанови КГС ВС від 03.12.2024 у справі № 924/1351/20 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123873489>, від 01.07.2026 у справі № 910/5099/25 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/138328960>.

Повні тексти постанов доступні за посиланнями: постанова ВП ВС від 18.12.2019 у справі № 522/1029/18 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87144996>; постанова КЦС ВС від 17.12.2025 у справі № 352/1358/14 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133238649>.

V. Показання свідків у господарському процесі

Чи можуть бути доказом у господарському процесі показання свідків та які обставини можна ними підтвердити?

Показання свідків, як і письмові документи в оригіналі та/або копіях, є доказами в розумінні статті 73 ГПК України. Показання свідка – це повідомлення про відомі йому обставини, які мають значення для справи, викладене у письмовій заяві свідка, підпис на якій посвідчується нотаріусом (частина перша статті 87, частини перша, третя статті 88 цього Кодексу). Водночас за приписами частини другої статті 87 ГПК України на підставі показань свідків не можуть встановлюватися обставини (факти), які відповідно до законодавства або звичаїв ділового обороту відображаються (обліковуються) у відповідних документах.

Повний текст постанови КГС ВС від 15.04.2025 у справі № 910/7116/24 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/126683016>.

Чи є допустимим доказом показання свідка, особисто зацікавленого в результатах розгляду справи?

Цінність свідка полягає в об'єктивному сприйнятті обставин справи та «відсутності юридичної зацікавленості у розгляді справи». Загалом висновки Верховного Суду щодо застосування статей 77, 78, 84 ГПК України в аспекті показань зацікавленого свідка відсутні, а судова практика не є усталеною.

ГПК України прямо встановлює, що сторони, треті особи та їх представники за їхньою згодою, в тому числі за власною ініціативою, якщо інше не встановлено цим Кодексом, можуть бути допитані як свідки про відомі їм обставини, що мають значення для справи (частина третя статті 87 ГПК України). Таким чином, особиста зацікавленість в результатах розгляду справи як позивача, так і відповідача, яка є беззаперечною і презюмується, не робить показання таких свідків недопустимим доказом. Учасники справи та інші особи, зацікавлені у певному результаті розгляду справи, можуть надавати показання свідка і бути допитані як свідки судом, який оцінює ці докази у сукупності з іншими матеріалами справи за своїм внутрішнім переконанням.

Повний текст постанови КГС ВС від 14.07.2021 у справі № 921/260/19 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/98523698>.

Чи може факт укладення письмового договору підтверджуватися показаннями свідків?

З огляду на положення статей 87, 181 ГПК України за відсутності письмових доказів, які б фіксували факт вчинення сторонами правочину про надання (побудову, реконструкцію), факт вчинення правочину про таку домовленість, яка має вчинятися в письмовій формі, не може доводитися свідченням свідків про умови зобов'язання, відмінні від тих, які сторони згодом відобразили у змісті письмової форми договору про взаємні зобов'язання. Адже за вказаних обставин очевидно, що досягнення сторонами будь-яких усних домовленостей до моменту підписання договору відповідно до закону має мати наслідком відображення їх змісту у письмовій формі цього договору.

Повний текст постанови КГС ВС від 09.11.2021 у справі № 910/11343/20 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/101210906>.

Чи мають письмові докази пріоритет над показаннями свідків?

Письмові докази та показання свідків є самостійними засобами доказування і за загальним правилом не мають наперед встановленої доказової сили. Суд оцінює їх у сукупності відповідно до статті 86 ГПК України. Водночас щодо обставин, які відповідно до закону або звичаїв ділового обороту повинні бути відображені (обліковані) у відповідних документах, застосовується спеціальне обмеження частини другої статті 87 ГПК України – такі обставини не можуть встановлюватися показаннями свідків.

Повний текст постанови КГС ВС від 09.11.2021 у справі № 910/11343/20 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/101210906>.

Які критерії допустимості показань свідка?

Показання свідків є допустимими доказами лише в тому разі, коли надані ними відомості про обставини відповідно до законодавства мають бути підтверджені саме таким способом та не можуть підтверджуватися іншими засобами доказування. Крім того, суд не бере до розгляду показань свідків, які не стосуються предмета доказування, що свідчить про їх неналежність.

Повний текст постанови КГС ВС від 06.02.2025 у справі № 914/1179/20 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/125095093>.

Повний текст постанови КЦС ВС від 28.08.2024 у справі № 643/2791/22 доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121383333>.

VI. Особливості доказування в окремих категоріях господарських спорів

Що є предметом доказування у справах за позовами Фонду гарантування вкладів фізичних осіб про стягнення шкоди з керівників банку?

У справах за позовами Фонду гарантування вкладів фізичних осіб про стягнення шкоди з керівників банку за рішення щодо придбання цінних паперів позивачу достатньо довести, що за наявності ознак, які мали бути виявлені відповідачами при належній перевірці та ухваленні рішень на підставі достатньої інформації, таке рішення було невиправдано ризикованим і вчинялося всупереч інтересам банку, його вкладників та кредиторів. Доводити фіктивність цінних паперів або емітента позивач не зобов'язаний. Натомість керівники банку несуть тягар доказування відсутності своєї вини – вжиття всіх можливих заходів для запобігання завданню шкоди банку та добросовісного виконання фідучіарних обов'язків.

Повний текст постанови КГС ВС від 20.10.2022 у справі № 910/3782/21 доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107137332>.

Яке доказове значення має протокол загальних зборів?

Протокол загальних зборів не має наперед установлені доказової сили; у разі виникнення сумнівів щодо його достовірності суд повинен дослідити обставини його складення, підписання та інші докази, які підтверджують або спростовують відображені в ньому відомості.

Повний текст постанови КГС ВС від 25.06.2019 у справі № 926/674/17 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82672265>.

Чи може факт повідомлення про загальні збори підтверджуватися іншими доказами, аніж письмове повідомлення?

Повідомлення члена кооперативу про дату, час і місце проведення загальних зборів не обов'язково має здійснюватися виключно письмово, якщо статут кооперативу передбачає альтернативний спосіб інформування, зокрема телефонний зв'язок. При цьому відсутність письмового підтвердження такого повідомлення не є безумовною підставою для визнання рішень зборів недійсними, якщо факт повідомлення доведений іншими належними і допустимими доказами.

Повний текст постанови КГС ВС від 03.02.2026 у справі № 925/1498/24 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/135000455>.

Які особливості доказування у процедурах банкрутства?

Під час розгляду спору в межах справи про банкрутство суд має враховувати не лише докази, подані безпосередньо у позовному провадженні, а й усю сукупність доказів, що містяться в матеріалах справи про банкрутство, оскільки особливості процедури неплатоспроможності зумовлюють необхідність комплексної оцінки доказової інформації.

Повний текст постанови СП КГС ВС від 22.05.2024 у справі № 924/408/21 (924/287/23) доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119840740>.

Чи може факт поставки підтверджуватися іншими доказами, крім первинних документів?

Факт поставки товару може бути підтверджений не лише первинними бухгалтерськими документами, а й сукупністю інших доказів, які переконливо свідчать про здійснення господарської операції. Для встановлення факту передачі товару суд має оцінювати всі надані сторонами докази в їх сукупності, включаючи видаткові накладні, договори, листування між сторонами та інші матеріали, що підтверджують реальність господарських відносин. Відсутність окремих документів (зокрема товаро-транспортних накладних) або непроведення почеркознавчої експертизи не спростовують факту поставки, якщо сторона, яка заперечує її здійснення, не надала належних доказів на підтвердження своїх доводів.

Повні тексти постанов КГС ВС доступні за посиланнями: від 14.01.2026 у справі № 922/4558/24 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/133348449>, від 14.04.2026 у справі № 922/2998/25 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/135926235>.

Якими доказами може підтверджуватися обставина (факт) реєстрації податкових накладних, розрахунків коригування до таких податкових накладних, правильність зазначених у них реквізитів тощо?

Чинне законодавство не містить вимог щодо певних засобів доказування, якими можуть підтверджуватися обставини (факти), що стосуються реєстрації податкових накладних.

Право позивача надавати докази щодо таких обставин (фактів) не може бути обмежене діями чи бездіяльністю контролюючого органу щодо проведення чи непроведення ним відповідної перевірки, оскільки права покупця у випадку порушення продавцем свого обов'язку щодо належної реєстрації податкових накладних зводяться лише до можливості подання скарги, проте ініціювати проведення податкової перевірки контролюючим органом покупець не може.

Отже, обставини (факти), що стосуються реєстрації податкових накладних, можуть підтверджуватися не тільки матеріалами відповідної перевірки контролюючим органом, а й, зокрема, податковими накладними, розрахунками коригування до таких податкових накладних тощо.

Повний текст постанови ОП КГС ВС від 01.12.2023 у справі № 926/3347/22 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/115542608>.

Які докази підтверджують право користування земельною ділянкою?

Основним доказом виникнення права користування земельною ділянкою на умовах оренди є належним чином укладений договір оренди, а для виникнення речового права оренди – державна реєстрація такого права у випадках, передбачених законом.

Повний текст постанови КГС ВС від 17.04.2025 у справі № 904/186/23 доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/127571178>.

Яке доказове значення має державна реєстрація права власності на земельну ділянку?

Державна реєстрація не є способом набуття права власності, а є лише засобом підтвердження фактів набуття, зміни або припинення речових прав на нерухоме майно шляхом внесення відповідних відомостей до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно на підставі визначених законом документів. Водночас обставини здійснення державної реєстрації відповідного речового права підлягають дослідженню під час вирішення спору щодо права власності на нерухоме майно.

Повні тексти постанов КГС ВС доступні за посиланнями: від 27.06.2018 у справі № 921/403/17-г/6 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75368216>, від 31.03.2026 у справі № 915/1112/23 – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/135589518>.

Які особливості доказування порушення прав інтелектуальної власності?

Сприйняття торговельних марок пересічним споживачем відіграє вирішальну роль у їх порівнянні й оцінюванні. З огляду на характер спірних правовідносин оцінка експертних висновків відповідно до статті 104 ГПК України здійснюється з погляду пересічного споживача. Відповідно, доказування порушення права на торговельну марку не обмежується встановленням формальної схожості зображень.

Повний текст постанови КГС ВС від 09.02.2023 у справі № 910/5028/21 доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108927598>.

VII. Особливості доказування в окремих категоріях цивільних спорів

Які докази можуть підтверджувати факт користування земельною ділянкою?

Факт користування земельною ділянкою може підтверджуватися як правовстановлюючими документами, зокрема державним актом на право користування земельною ділянкою, витягами із земельно-шнурової, реєстрової чи погосподарської книги, так і документами, що підтверджують фактичне користування земельною ділянкою, зокрема матеріалами інвентаризації земель та даними бюро технічної інвентаризації.

Повні тексти постанов КЦС ВС доступні за посиланнями: від 25.09.2023 у справі № 463/1865/17 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113690501>, від 31.03.2026 у справі № 161/8927/23 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135309395>.

Хто має доводити обставини для спростування презумпції спільності майна подружжя?

Законом встановлено презумпцію спільності права власності подружжя на майно, яке набуто ними в період шлюбу. Ця презумпція може бути спростована, й один із подружжя може оспорювати поширення правового режиму спільного сумісного майна на певний об'єкт, у тому числі в судовому порядку. Тягар доказування обставин, необхідних для спростування презумпції, покладається на того з подружжя, який її спростовує.

Повний текст постанови КЦС ВС від 11.02.2026 у справі № 756/9482/20 доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134123767>.

На кому лежить обов'язок доведення зміни ставлення до виконання батьківських обов'язків після відмови в позові про позбавлення батьківських прав?

Коли є рішення судів (що набрало законної сили) за первинним зверненням одного з батьків про відмову у позбавленні батьківських прав другого з батьків із тих міркувань, що це є крайнім заходом впливу на нього, тоді в разі повторного звернення з таким позовом під час його розгляду інакшим є розподіл тягара доведення між сторонами. Тож саме другий із батьків дитини під час звернення повторно поданого до нього позову про позбавлення його батьківських прав має доводити зміну свого ставлення до участі у вихованні своєї неповнолітньої дитини, заперечити і спростувати відповідними доказами факт нехтування ним своїми батьківськими обов'язками.

Повний текст постанови КЦС ВС від 23.11.2022 у справі № 149/2510/21 доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107706574>.

Хто має доводити відсутність вини платника аліментів у виникненні заборгованості для звільнення від сплати пені?

Стягнення пені, передбаченої абзацом першим частини першої статті 196 СК України, можливе лише у разі виникнення заборгованості з вини особи, зобов'язаної сплачувати аліменти. У СК України не передбачено випадків, коли вина платника аліментів виключається. У такому разі підлягають застосуванню норми цивільного законодавства. Якщо платник аліментів доведе, що вжив всіх залежних від нього заходів щодо належного виконання зобов'язання, то платник аліментів є невинуватим у виникненні заборгованості і підстави стягувати неустойку (пеню) відсутні. Саме на платника аліментів покладено обов'язок доводити відсутність своєї вини в несплаті (неповній сплаті) аліментів.

Повний текст постанови ВС у складі ОП КЦС від 14.12.2020 у справі № 661/905/19 доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93708957>.

Які особливості розподілу обов'язку доказування підстав недійсності правочину?

Статтею 204 ЦК України встановлена презумпція правомірності правочину. Саме на позивача покладений тягар доказування у справах про визнання правочину недійсним.

Повний текст постанови КЦС ВС від 28.01.2026 у справі № 200/995/17 доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134040933>.

Хто має довести обставини вчинення правочину під впливом насильства?

Для визнання правочину недійсним на підставі статті 231 ЦК України позивач має довести факт фізичного чи психологічного тиску, вчинення правочину проти його справжньої волі та причинний зв'язок між таким тиском і вчиненням правочину. Саме перебування особи в реабілітаційному центрі без належних доказів примусу не свідчить про застосування до неї психологічного насильства.

Повний текст постанови КЦС ВС від 01.04.2026 у справі № 404/8754/21 доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135577191>.

**Хто має доводити
неодержання
коштів
за договором
позики
та підробку
боргової
розписки?**

У спорах про стягнення заборгованості за договором позики позичальник, який заперечує факт одержання коштів, має довести їх неодержання, зокрема підробку підпису чи невиконання боргової розписки. Висновок експерта про лише ймовірну невідповідність підпису сам по собі не спростовує факту передачі коштів за наявності оригіналу власноручної розписки у позикодавця.

Повний текст постанови ВС у складі ОП КЦС від 06.04.2026 у справі № 368/1257/21 доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135994395>.

**Хто має довести
відсутність вини
в порушенні
зобов'язання
та обставини,
що перешкоджали
його належному
виконанню?**

Особа, яка порушила зобов'язання, має довести відсутність своєї вини, зокрема вжиття всіх залежних від неї заходів для його належного виконання. Саме лише посилання на поведінку кредитора як на причину невиконання зобов'язання без належного підтвердження відповідними доказами не є підставою для звільнення від відповідальності.

Повний текст постанови КЦС ВС від 10.05.2023 у справі № 465/6663/17 доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111460339>.

**Що має довести
позивач
для стягнення
упущеної вигоди?**

Для стягнення упущеної вигоди позивач має довести конкретними розрахунками та належними доказами реальну можливість отримання відповідних доходів за звичайних обставин, якби його право не було порушене протиправними діями відповідача. Втрата частини бджолосімей унаслідок порушення правил застосування пестицидів сама по собі не є підставою для стягнення вартості потенційно недоотриманої продукції без доведення показників її можливого збору та надання несуперечливих розрахунків.

Повний текст постанови КЦС ВС від 08.04.2026 у справі № 550/653/23 доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135655366>.

Як розподіляється обов'язок доказування у справах про визнання активів необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави?

У справах про визнання необґрунтованими активів надання позивачем більш переконливої сукупності доказів необґрунтованості активів зумовлює перехід тягаря доказування до відповідача, який має спростувати такі обставини належними та допустимими доказами, зокрема довести законність джерела походження коштів, за рахунок яких придбано майно. Відсутність належного декларування доходів, на які відповідач посиляється як на джерело придбання майна, свідчить про недоведеність законності їх походження.

Повний текст постанови КЦС ВС від 29.10.2025 у справі № 991/7187/24 доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/132356004>.

Як розподіляється тягар доказування у спорах про шкоду, завдану неналежним наданням медичних послуг?

У справах щодо відшкодування шкоди, завданої здоров'ю внаслідок неналежного надання медичних послуг, від пацієнта не може вимагатися точне володіння медичними знаннями та детальне обґрунтування обставин порушення. Пацієнту достатньо вказати на порушення з боку медичного працівника, після чого тягар доказування покладається на медичну установу чи лікаря. Такий розподіл тягаря доказування спрямований на забезпечення процесуальної рівності сторін.

Повні тексти постанов КЦС ВС доступні за посиланнями: від 30.11.2022 у справі № 344/3764/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107878096>, від 04.02.2026 у справі № 760/19703/23 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133947094>.

Хто має доводити законність звільнення працівника?

У трудових спорах обов'язок доведення законності звільнення працівника за загальним правилом покладається на роботодавця, який має підтвердити належними та допустимими доказами наявність законних підстав і дотримання встановленого законом порядку звільнення. Статтею 4 Конвенції Міжнародної організації праці про припинення трудових відносин з ініціативи роботодавця передбачено, що трудові відносини з працівниками не припиняються, якщо тільки немає законних підстав для такого припинення, пов'язаного із здібностями чи поведінкою працівника або викликаного виробничою потребою підприємства, установи чи служби. Тягар доведення наявності законної підстави для звільнення лежить на роботодавці.

Повні тексти постанов КЦС ВС доступні за посиланнями: від 13.11.2019 у справі № 207/1385/16 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86565287>, від 15.10.2025 у справі № 757/26553/21 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131035191>, від 28.01.2026 у справі № 761/6973/23 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133782585>.

Які обставини та докази має навести працівник для доведення примусовості звільнення за угодою сторін?

У спорі про законність звільнення за угодою сторін працівник, який посилається на мобінг і примусовість звільнення, має довести ці обставини належними та допустимими доказами. Неідентифіковані аудіозаписи, односторонні службові записки та пізні звернення самі по собі не підтверджують мобінг. Власноручна заява працівника про звільнення за угодою сторін, яка не була відкликана, за відсутності доказів психологічного тиску підтверджує наявність його вільного волевиявлення та законність припинення трудового договору.

Повний текст постанови КЦС ВС від 22.01.2026 у справі № 642/2981/24 доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133653293>.

Які обставини має довести роботодавець для притягнення працівника до матеріальної відповідальності?

У спорах про притягнення працівника до матеріальної відповідальності за шкоду, завдану підприємству, роботодавець зобов'язаний довести наявність передбачених статтею 130 КЗпП України умов матеріальної відповідальності, зокрема те, що шкоду підприємству завдано саме внаслідок невиконання або неналежного виконання працівником трудових обов'язків та його винних дій. Недоведення цих обставин виключає матеріальну відповідальність працівника.

Повні тексти постанов КЦС ВС доступні за посиланнями: від 07.07.2021 у справі № 500/9201/18 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98298878>, від 13.05.2020 у справі № 752/16121/17 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89289683>.

Хто має доводити вартість спадкового майна для визначення меж відповідальності за боргами спадкодавця?

Спадкоємець зобов'язаний довести вартість спадкового майна, одержаного ним у спадщину, яка визначає межі його відповідальності за вимогами кредитора спадкодавця.

Повні тексти постанов КЦС ВС доступні за посиланнями: від 18.09.2019 у справі № 640/6274/16-ц – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85009045>, від 29.01.2020 у справі № 496/4363/15-ц – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87365462>, від 04.03.2020 у справі № 2609/30529/12 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88264905>, від 06.03.2024 у справі № 317/4108/18 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117718224>.

Які обставини має довести спадкоємець для визнання заповіту недійсним через обман?

Позивач (спадкоємець) зобов'язаний довести, що заповідач склав заповіт під впливом обману щодо обставин істотного значення. За відсутності доказів обману визнання заповіту недійсним із цих підстав є неможливим.

Повний текст постанови КЦС ВС від 20.05.2021 у справі № 390/380/17 доступний за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97076701>.

Огляд судової практики Верховного Суду щодо доказів і доказування в господарському та цивільному судочинстві. Рішення, внесені до ЄДРСР (2018 рік – вересень 2026 року) / Упоряд.: судова палата для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності Касаційного господарського суду і управління аналітичної та правової роботи Касаційного господарського суду і управління аналітичної та правової роботи Касаційного цивільного суду департаменту аналітичної та правової роботи; відпов. за вип. секретар судов. палати Ю. Я. Чумак, суддя ВС у КЦС, секретар Пленуму ВС, канд. юрид. наук, доцент Д. Д. Луспеник. 2026. – 42 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 supreme.court.gov.ua

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua